

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Розглянуто роль податку на доходи фізичних осіб у процесі формування дохідної частини місцевих бюджетів. Обґрунтовано, що окрім фіскальної значущості, податок на доходи фізичних осіб виконує і соціально-економічну роль для місцевих територій. На прикладі Львівської області проаналізовано показники надходжень податків та платежів до місцевих бюджетів. Виявлено найвагоміші фактори та чинники, які спричинили та вплинули на недонадходження, і як наслідок – невиконання розрахункових показників Міністерства фінансів України. Акцентовано увагу на визначенні напрямків покращення ситуації та факторів, які істотно впливають на надходження податків до місцевих бюджетів.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, місцеві бюджети, розрахункова база надходжень, заробітна плата, сплата податків.

Постановка проблеми. Нагальною проблемою сьогодення є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем суспільства, створення міцного економічного фундаменту для інтеграції України у світову економічну систему. Але для досягнення зазначених вище цілей необхідно мати міцну фінансову базу, яка здебільшого формується за рахунок податкових надходжень. На жаль, через недосконалість податкової системи України до державного та місцевих бюджетів надходять далеко не всі податкові платежі.

Стабільне функціонування бюджетної системи України, достатня наповненість консолідованого бюджету, що своєю чергою забезпечує суспільний добробут кожного домогосподарства, напряму залежить від якості та швидкості реалізації державної бюджетної політики. Взаємозв'язок цих категорій дає змогу визначити поняття вітчизняної бюджетної політики, як сукупності економічних відносин, що спрямовані на реалізацію довготермінової стратегії, пов'язаної із збільшенням надходжень грошових потоків до зведеного бюджету, та ефективним використанням цих коштів на соціально-економічний розвиток країни. Ефективність стягнення податків і виконання доходів бюджету залежить від об'єктивних і суб'єктивних факторів і повинна виступати як єдиний, взаємопов'язаний, нерозривний процес.

За своїм призначенням і змістом механізм стягнення податків і формування доходів бюджету в умовах становлення ринкових відносин покликаний стимулювати розвиток і вдосконалення виробництва, сприяти якнайшвидшому впровадженню нових технологій, реалізації ініціатив юридичних і фізичних осіб. Він має забезпечувати врегулювання економічних інтересів держави, регіонів, підприємств і кожного громадянина, одночасно бути простим у виконанні, логічно обґрунтованим, ефективним, прогресивним, конкретним і стабільним, а також гарантувати виконання доходної частини бюджету. Про дієвість механізму стягнення податків свідчать хід виконання доходів бюджету, рівень фінансової культури та етики підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика місцевого оподаткування займає важливе місце в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Проблеми, пов'язані із формуванням місцевих бюджетів та

забезпечення повноти надходжень платежів розглядали у працях вчених І.В. Алексєєва, В.Л. Андрущенко, О.І. Барановського, С.А. Буковинського, З.С. Варналія, О.Д. Василика, В.П. Вишневецького, О.Д. Данилова, О.П. Кириленко, І.О. Луніної, П.В. Мельника, В.М. Опаріна та ін.

Постановка завдання. Завданням цієї роботи є проведення оцінки впливу податків, як найвпливовішого важеля регулювання економіки, на взаємозв'язок між державою з одного боку та юридичними і фізичними особами з іншого щодо формування доходів; обґрунтування теоретичних та практичних підходів до визначення сутності бюджетно-податкової політики України, вивчення та виявлення основних проблем, що постають під час формування доходів бюджету; дослідження впливу соціально-економічних процесів на форми, принципи і методи мобілізації доходів бюджету і використання бюджетних ресурсів.

Виклад матеріалу. Формування дохідної частини бюджету є важливим видом діяльності будь-якої держави. Податки стають не тільки головним джерелом формування дохідної частини державного бюджету, але й важливим каталізатором радикальних змін, виконуючи роль фінансового регулятора економічного розвитку.

У сучасних умовах форми і методи функціонування механізму стягнення податків не позбавлені цілої низки недоліків та суперечностей, що не сприяють ефективним діям і розвитку підприємництва в країні. Головна вада полягає в тому, що в основу його побудови закладалися, зазвичай, малоефективні, неузгоджені форми і методи реалізації фінансової політики держави. В процесі її здійснення ринок і його середовище потребують економічно обґрунтованих методів і рішень органів влади щодо врегулювання відносин між державою, регіонами, підприємствами, громадянами.

Методи реалізації механізму стягнення податків і формування доходів бюджету мають проходити через застосування економічних правових і адміністративних підходів та раціональне їх поєднання [9]. Податки виступають найбільш важливим і впливовим інструментом регулювання економічних відносин та інтересів держави, регіонів, підприємств і громадян. За своєю природою вони повинні стимулювати розвиток усього прогресивного, ефективного і регулювати суперечності, що виникають у процесі реалізації економічних інтересів [7].

Аналіз структури та динаміки показників формування доходної частини обласного бюджету Львівщини вказує на те, що проблема хронічної дотаційності обласного бюджету є характерною для нашого регіону. Адже власні доходи від виробничо-господарської діяльності області становлять менш ніж 50 % від загальної суми доходів обласного бюджету і мають чітку тенденцію до зниження.

Звичайно, частково це можна пояснити кризовою ситуацією, наслідки якої мали негативний вплив на економіку держави та її регіонів в останні роки. Однак очевидно, що власні доходи бюджету області не забезпечують зростаючих потреб місцевого самоврядування у коштах, необхідних для виконання делегованих їм державних повноважень, через що обсяг державних трансферів зростає [5].

Аналіз структури бюджету Львівської області у 2011 р. показав, що близько 80 % його власних доходів сформовано за рахунок податкових надходжень, з яких левову частку, а саме понад три чверті, становить податок на доходи фізичних осіб. Стосовно інших податків та зборів, які надходять до місцевих бюджетів – плати за землю, єдиного податку, екологічного податку, туристичного збирання та ін., його фіскальна та соціально-економічна роль зростає. З 2003 р. до 2010 р. частка податку на доходи зросла з 69 % до 74 % відповідно. Насамперед це ще раз підтверджує його бюджетоутворювальний характер [8].

Незважаючи на те, що цей податок є головним джерелом наповнення місцевих бюджетів, важливим моментом на сьогодні є забезпечення повноти його надходження до бюджетів. Відповідно до бюджетного розпису доходів загального фонду місцевих бюджетів Львівської області на 2011 р., затверджених місцевими радами надходження податків, зборів, інших обов'язкових платежів на 2011 р. заплановані в сумі 3 342,0 млн грн, що на 508,9 млн грн або на 18 % більше, ніж фактичні надходження у січні-грудні 2010 р. [11].

Як наслідок, у січні-грудні 2011 р. затверджені місцевими радами показники надходження податкових платежів до загального фонду місцевих бюджетів області виконано лише на 96,9 % або недонадходження становить 104,5 млн грн. Водночас, порівняно із відповідним періодом минулого року надходження до місцевих бюджетів збільшилися на 404,3 млн грн або на 14,3 відсотка. Розрахунковий обсяг доходів місцевих бюджетів, що враховуються під час визначення міжбюджетних трансфертів (І кошик), затверджений Міністерством фінансів України для Львівської області виконано у січні-грудні 2011 р. на 99,0 %. Недобір становить 26,3 млн грн.

При цьому в окремих містах і районах області під час виконання розрахункових показників Міністерства фінансів України, через необґрунтоване завищення планових показників у затверженому місцевому бюджеті, ігнорування виконання вимог ст. 78 Бюджетного кодексу України щодо уточнення (зменшення) планових показників за фактом невиконання бюджету більш, ніж на 15 відсотків, характерне постійне невиконання показників, затверджених відповідними місцевими радами [2].

Станом на 1 січня 2012 р. у структурі податків, зборів, інших обов'язкових платежів загального та спеціального фондів місцевих бюджетів Львівської області з 3 342,0 млн грн найбільшу питому вагу займає податок на доходи фізичних осіб – 75,4 відсотка або 2222,5 млн грн та плата за землю – 9,2 відсотка або 310,4 млн грн. Надходження до місцевих бюджетів області податку на доходи фізичних осіб за січень-грудень 2011 року склали 2 522,5 млн грн, частка виконання – 93,8 %, недобір – 167,5 млн грн [4].

Якщо проаналізувати структуру надходжень податку на доходи фізичних осіб, то податок на доходи фізичних осіб із заробітної плати становить 88 відсотка від загального обсягу надходжень, податок на доходи військовослужбовців – 5,3 відсотка, податок на доходи фізичних осіб від продажу нерухомого майна – 1,3 відсотка, від продажу рухомого майна – 0,5 відсотка, від підприємницької діяльності – 1,0 відсоток. Отже, для забезпечення ви-

конання затверджених показників по податку на доходи фізичних осіб, додаткових його надходжень, основну увагу треба приділити надходженням податку із заробітної плати. А це можливе лише у разі підвищення рівня заробітної плати.

Необхідно зазначити, що темп росту надходжень податку на доходи фізичних осіб, порівняно з аналогічним періодом минулого року, становить 115,6 % та значно перевищує ріст основних економічних показників, що безпосередньо впливають на рівень надходжень податку на доходи фізичних осіб до бюджету області. Зокрема, темп приросту середньомісячної номінальної заробітної плати по області становить 16,2 % (станом на 1 жовтня 2011 р. – 2201 грн, проти минулого року – 1895 грн). Ріст фонду оплати праці по області становить 13 % (станом на 1 листопада 2011 р. – 15770,6 млн грн, проти минулого року – 13968,0 млн грн).

Різниця повинна бути покрита шляхом створення нових робочих місць, нарощування обсягів виробництва, зменшення існуючої заборгованості по заробітній платі тощо [10]. І тут багато залежить від органів влади на місцях, адже невиконання затверджених місцевими радами показників надходження податкових платежів до місцевих бюджетів спричинено невиконанням планових надходжень по податку на доходи фізичних осіб, оскільки показники не відповідають реальній базі оподаткування та темпам розвитку економіки регіону.

Ще одним вагомим резервом збільшення надходження податку на доходи фізичних осіб є погашення заборгованості з виплати заробітної плати [3]. Згідно з даними Головного управління статистики у Львівській області, на кінець 2011 р. заборгованість з виплати заробітної плати працівникам підприємств, установ та організацій області становить 62,0 млн грн. З них: 34,1 млн грн це заборгованість економічно активних підприємств; 20,5 млн грн підприємств банкрутів; 7,5 млн грн економічно неактивних підприємств [6]. Найбільші суми заборгованості мають такі економічно активні підприємства: Львівський науково-дослідний радіотехнічний інститут – 12,9 млн грн; ТОВ "Комфортбуд-1" – майже 2 млн грн; ТОВ "Львівський завод гідромеханічних трансмісій" – 1,9 млн грн; ВАТ "Західшляхбуд" – 1,6 млн грн; КП Водоканал – 1,1 млн грн; ТОВ "Технобуд" – 909 тис грн.

Вищенаведені дані свідчать про те, що рівень надходжень податку на доходи фізичних осіб залежить від кількості офіційно працевлаштованих громадян на певній території; важливим моментом є те, що б основна група населення отримувала заробітну плату на рівні середньому і вищому, оскільки мінімальна заробітна плата або заборгованість з її виплати спричиняє значний дефіцит місцевих бюджетів, основна група соціально-культурних видатків здійснюється з місцевих бюджетів, а це свідчить, що за рахунок перерозподілу цей податок повертається тим же громадянам у вигляді суспільних благ.

До певної міри, покращити ситуацію із забезпеченням виконанням місцевих бюджетів, допоможе введений Податковим кодексом податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки [1]. Визначені норми та положення нововведеного податку мають соціальну спрямованість, тому в такому ви-

ляді він навряд чи зможе виконати основну мету свого запровадження – посилення перерозподільчої функції податкової системи та створення додаткових джерел для ефективного наповнення доходної частини місцевих бюджетів.

Література

1. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.portal.rada.gov.ua>.
2. Бюджетний Кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповн. Станом на 12 січня 2011 р.: (офіц. текст). – К.: Вид-во Паливода А.В., 2011. – 144 с.
3. Постанова Верховної Ради України від 13.05.2011 р., № 3358-IV "Про Основні напрями бюджетної політики на 2012" / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради, 2011. – 399 с. – (Бібліотека офіційних видань).
4. Інформаційно-довідковий розділ, економічні показники діяльності ДПС у Львівській області за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sta.lviv.ua>.
5. Потенціал конкурентоспроможності західних регіонів України та проблеми його реалізації у посткризовий період: аналітична доповідь / Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень. – Львів, 2011. – 98 с.
6. Статистичний щорічник України за січень-жовтень 2011 року / за ред. О.Г. Осаулєнка. – К.: Держком. статистики, 2011. – 397 с.
7. Місцеві фінанси: підручник / за ред. О.П. Кириленко. – К.: Вид-во "Знання", 2006. – 666 с.
8. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналії та ін. / за ред. З.С. Варналії. – К.: Вид-во "Знання України", 2008. – 675 с.
9. Шмир І.П. Гармонізація оподаткування в умовах глобалізації них та інтеграційних процесів / І.П. Шмир // Збірник тез Міжнародної наук.-практ. конф., 17-18 березня 2011 р. – В 2 ч. / Держ. подат. адмін. України, НУ ДПС України. – Ірпінь, 2011. – Ч.1. – 331 с.
10. Сайт ДПС України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sta.gov.ua/>.
11. Сайт ДПС у Львівській області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sta.lviv.ua>.

Возник Е.Б. Налог на доходы физических лиц и его влияние на формирование доходов местных бюджетов

Рассмотрена роль налога на доходы физических лиц в процессе формирования доходной части местных бюджетов. Обосновано, что кроме фискальной значимости, налог на доходы физических лиц выполняет и социально-экономическую роль для местных территорий. На примере Львовской области приведены и проанализированы показатели поступлений налогов и платежей в местные бюджеты. Приведено определение значимых факторов, которые повлияли на недопоступление, и, как следствие – невыполнение расчетных показателей Министерства финансов Украины. Акцентировано внимание на определении направлений улучшения ситуации и факторов, которые существенно влияют на поступление налогов в местные бюджеты.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, местные бюджеты, расчетная база поступлений, заработная плата, уплата налогов.

Voznyuk O.B. Tax on personal income and its influence on the formation of incomes of local budgets

The role of the tax on personal income in the formation of revenues of local budgets. It is proved that in addition to the importance of fiscal, tax on personal income and execute socio-economic role for local areas. In the example given and the Lviv region examined rates of taxes and payments to local governments. Identified the significant factors that influenced the shortfalls, and as a consequence, the failure of the calculated parameters of the Ministry of Finance of Ukraine accented attention on identifying areas of improvement and the factors that significantly affect the tax revenues to local budgets.

Keywords: tax on personal income, local budgets, the estimated base revenue, wages, payment of taxes.

УДК 336.171-044.372:339.5/7:303723

Аспір. М.І. Волянська¹ –
Львівський НУ ім. Івана Франка

ВИЗНАЧЕННЯ КАНАЛІВ ПОШИРЕННЯ БАНКІВСЬКИХ КРИЗ

Проаналізовано основні типи поширення банківських криз на сусідні країни, а саме крос-зв'язки та спільні шоки. За допомогою тесту Грейнджера визначено основні канали поширення банківських криз, у 68 кризових випадках в період 1990-2008 рр., та з яким лагом відбувається таке поширення. Проаналізовано вплив зміни основних макроекономічних показників на поширення кризи.

Ключові слова: поширення банківських криз, типи поширення банківських криз, крос-зв'язки, спільні шоки, тест Грейнджера, канали поширення банківських криз.

Банківський сектор посідає нині вагомe місце в сучасній фінансовій та економічній системах. Послугами цього сектора користуються майже всі суб'єкти економічної діяльності і тому невдачі і кризи банків можуть зачепити інші фінансові та економічні інститути і призвести до руйнації всієї економічної системи. Понад це, в часи глобалізації, криза, що розпочалася в одній країні, зазвичай довго там "не затримується" і стрімко поширюється на інші країни. Так, звичайна криза, яка зароджується в економіці однієї країни, поширюючись різними шляхами, може охопити собою велику кількість країн і стати не лише регіональною, але й глобальною (світовою). Одним з факторів, який може впливати на поширення кризи, є близьке територіальне сусідство між країни, адже зазвичай сусідні країни є основними торговельними партнерами та інвесторами. Тому, вивчаючи банківські кризи, одним з найважливіших є вивчення питання про їх поширення на сусідні країни, факторів та причин такого поширення [6].

У цій роботі визначено, які з основних макроекономічних показників сприяють поширенню кризи на сусідні країни та з яким лагом це відбувається. Існує два типи "зараження" банківською кризою [1]: крос-зв'язки і спільні шоки. До крос-зв'язків відносять ті типи зараження, коли негативні зміни в економіці однієї країни ведуть до змін в економіці інших країн через тісні зв'язки між ними. Щодо спільних шоків, то сюди відносимо вплив тих зовнішніх факторів, які безпосередньо зачепили економіки кількох країн, але виникли не з вини з уражених країн.

У [6] для визначення основних аспектів поширення банківської кризи на сусідні країни було використано кореляційний аналіз, за допомогою якого мною визначила, що основними макроекономічними показниками, які мали вплив на поширення кризи, стали відсоткова ставка, резерви, валютний курс та імпорт. Для проведення подальшого дослідження впливу банківської кризи у кризовій країні на її сусідів, було вирішено проаналізувати поведінку інших основних макроекономічних показників, які було поділено на дві групи, у залежності від каналу "зараження": показники, на які впливають спільні шоки і показники, на які впливають крос-зв'язки між країнами.

До групи спільних шоків я віднесла показники, що є "автономними", тобто здебільшого вплив на них мають внутрішньодержавні фактори: M2,

¹ Наук. керівник: доц. Я.Я. Притула, канд. фіз.-мат. наук